

Bosna i Hercegovina Ekonomija i Evropske integracije

Svezak 7, broj 4 Listopad 2004

BILTEN EKONOMSKI

SADRŽAJ:

Provjeri i verificiraj	2
MAKROEKONOMSKI PREGLED	3
Regionalni rayvoji	
Sjeverozapad	5
Sjeveroistok	6
Jugoistok	7
Sarajevo	8
Centralni	9
Nova mreža agencija za razvoj	9
FINANSIJE I FISKALNI SEKTOR	
Poreska reforma	9
Budžet	10
POLJOPRIVREDA	
Veterinarstvo	11
Fitosanitarna oblast	11
STATISTIKA	13
KOMUNALNI SEKTOR	
Energetika	13
JAVNI SEKTOR I EKONOMSKA TRANZICIJA	
Zdravstvo	14
Privatizacija	15
Poslovno okruženje	15
Buldožer	17
TURIZAM	18
NAJNOVIJE EKONOMSKE INFORMACIJE ZA BiH	20

INSPEKTOR DOLAZI

Ovaj Ekonomski bilten objavljen je u skladu sa ovlaštenjima lorda Paddy Ashdown-a, visokog predstavnika.

Glavni urednik: Patrice Dreiski, zamjenik visokog predstavnika i šef ekonomskog odjela, OHR;

Tehnički urednik: Almira Kulagić, ekonomsko odjeljenje, OHR;

Dizajn: Samir Mujković, Odjel za resurse, ICT sekcija, OHR.

Za pitanja i objašnjenja molimo kontaktirajte:
economic.newsletter@ohr.int

Provjeri i verificiraj

Vodeći članak u biltenu za ovaj kvartal odnosi se na nevjerojatnu činjenicu da unatoč desetinama tisuća turista, koji su pohrlili u Mostar ovoga ljeta da prisustvuju ceremoniji otvaranja Starog mosta, organi vlasti iz područja turizma bili su u stanju da zabilježe dodatnih 6,000 posjetilaca. Bosna i Hercegovina uspješno privlači sve više i više turista ali zbog rascjepkane statistike, politika razvoja turizma zasniiva se samo na nagađanju. Taj ogroman broj nedokumentiranih ljudi koji dolaze u zemlju zasigurno se nije odrazio na iznos boravišne takse koju su organi vlasti naplatili – što znači da osim gubitka prijeko potrebnih statističkih podataka, organi vlasti gube i očajnički potreban priliv gotovog novca.

Sve ono što se odnosi na turizam odnosi se i na ostale privredne grane.

No ipak racionalizacija prikupljanja statističkih podataka u Bosni i Hercegovini predstavlja vrlo velik zadatak koji bi mogao donijeti značajne rezultate.

Reforma inspekcijskog sustava predstavlja izazov jednako izvodljivih razmjera. Ne uključuje neku veliku administrativnu promjenu; jednostavno zahtijeva primjenu razumne količine političke volje da se izradi i donese prihvatljivo zakonodavstvo koje će pomoći u iskorjenjivanju korupcije i nedjelotvornosti iz funkcije koja se nalazi u samoj srži gospodarskog života.

Nedjelotvoran inspekcijski sustav u BiH (sa previše inspektora, previše inspekcija sa podijeljenim nadležnostima) usporava ulaganja – te se mora riješiti. Pošto inspekcije igraju ključnu ulogu u održavanju standarda u svim aspektima komercijalnih djelatnosti, nezadovoljavajuće stanje u sadašnjem sustava i dalje podriva privredu kao cjelinu.

Reforma inspekcija uspješno je provedena u Hrvatskoj, Srbiji i Crnoj Gori – a mogla bi se jednako uspješno urediti i provesti u Bosni i Hercegovini, samo kada bi se vlade i političari koncentrirali na ovo pitanje odmah!

Poslovi poput prikupljanja statističkih podataka i inspekcije možda i nisu tako glamurozni – ali se njima apsolutno treba baviti. Stalno zanemarivanje ovih reformi moglo bi kompromitirati gospodarski oporavak Bosne i Hercegovine. To bi predstavljalo grube političke pogreške i socijalnu neodgovornost istinski ogromnih razmjera.

Ambasador Donald S. Hays
Prvi zamjenik Visokog predstavnika

MAKROEKONOMSKI PREGLED

Gdje li su to svi turisti otišli?

U srpnju, na tisuće turista pohrlilo je u Mostar da bi bili svjedocima ponovnog otvaranja Starog mosta. Neformalni podaci ukazuju da je čak 150,000 ljudi posjetilo ovaj grad, u toku sedmice u kojoj je most otvoren, Sama ceremonija bila je gotovo ekstravagantno izvedena sa preciznošću i smislom koji je iznenadio sve one posmatrače koji su prethodno izražavali skeptičnost.

Ovaj masovan priliv posjetilaca trebao je biti fenomenalan za hotelijere i vlasnike prodajnih objekata u Mostaru i ostalim mjestima u zemlji. Možda i jest bio. Ali se to iz zvaničnih brojki ne može sagledati. Prema Zavodu za statistiku Federacije Bosne i Hercegovine, samo je 6,000 više stranih turista posjetilo Federaciju ovoga ljeta u poređenju sa prethodnim.

Dakle gdje su svi ti turisti otišli? Nisu otišli u podatke Zavoda za statistiku Federacije Bosne i Hercegovine, to je sigurno. Niti su njihove dragocjene strane valute otišle u poboljšanje turističke infrastrukture u Bosni i Hercegovini kroz boravišnu taksu. A u svjetlu dobro dokumentovane nedjelotvornosti poreza na promet (koji uskoro treba da zamijeni PDV), novac koji su ti turisti potrošili na sitnice, šljivovicu i bosansku kafu, najvjerojatnije neće biti usmjeren kanalima fiskalnog sustava za financiranje novih i boljih socijalnih usluga.

Otvaranje Starog mosta ilustrira značajnu potencijalnu snagu i postojeću ozbiljnu slabost u privredi Bosne i Hercegovine. Zemlja posjeduje konkurentne resurse – Mostar je dragocjena turistička atrakcija, a profesionalizam ceremonije otvaranja (na kojoj su se pojavili operski pjevači, pop zvijezde, pjevajući pod zvijezdama na besprijeornom TV ekranu) pokazuje da ne postoji nedostatak ljudi koji znaju ovaj resurs do maksimuma iskoristiti. Doista, ceremonija otvaranja dogodila se nakon tromjesečne

turističke kampanje koju je predvodio Visoki predstavnik te Ministar vanjskih poslova, Zamjenik ministra vanjskih poslova. Tako stvoren ogroman interes među tur operatorima u Nizozemskoj, Švedskoj, Njemačkoj Francuskoj i Velikoj Britaniji. Bez sumnje, većina stranih posjetilaca koji su bili svjedocima ceremonije otvaranja vratili su se u svoje zemlje silno impresionirani toplinom i šarmom gostoljubivosti Bosne i Hercegovine (i konkurentnim cijenama u poređenju sa susjednom Hrvatskom).

No pošto administrativna struktura još uvijek nije u potpunosti uspostavljena, BiH kao cjelina nije u stanju iskoristiti ovaj neočekivani turistički dobitak na pravi način. Dok su se prihodi sili u ograničen broj poslovnih subjekata, za dvije tri sedmice, sa obje strane ceremonije otvaranja mosta, zvanična agencija za prikupljanje podataka uspjela je prebrojati samo 6,000 dodatnih posjetilaca.

Kada se uzme u obzir ovo što se desilo u Mostaru ove godine i što se dešava u Međugorju svake godine, može se steći utisak koliko je ovaj problem ozbiljan. Isti obrazac očigledan je u cijeloj Bosni i Hercegovini.

Kada stvari idu kako treba (a stvari sve bolje idu u sektoru turizma) često za to ne znamo, pošto nema pouzdane statistike, koja bi ilustrirala što se dešava. A pošto nema pouzdane statistike, utvrđivanje politike svedeno je na metodi pokušaja i pogrešaka, koja se zasniva na dokazima koji se temelje na riječima, a ne na empiriji.

Jednako je štetno razdvojiti stvarnu privredu i fiskalnu strukturu. Izbjegavanje poreza, o čemu se nedovoljno izvješćuje, (veliki broj hotelijera zaboravlja prijaviti destine hiljada posjetilaca u tijeku ljeta) znači da se prihod od uspješnih privrednih sektora ne vraća u te sektore, u smislu promocije, obuke i razvoja strategije. U isto vrijeme, endemska priroda izbjegavanja poreskih obveza doprinosi klimi rutinskog ponašanja, pa i na sitno, nelegalno ponašanje učinilo je toliko mnogo da poslovna etika i konkurencija u Bosni i Hercegovini erodiraju.

Ova nepovezanost pojavnog i stvarnog toliko je očigledna ako pogledamo brojke o prilivu sredstava. Često se vodi rasprava o tome da li je Bosna i Hercegovina u teškoćama zbog deficita u platnoj bilanci. Ipak, kao što brojke koje je objavila Centralna banka pokazuju, a mjesečno izvješće OHR-a ističe, do odgovarajućeg pada likvidnosti privrede Bosne i Hercegovine ili Monetarnog odbora zemlje nije došlo. Naprotiv, porast potražnje KM je takav da Centralna banka bilježi pozitivnu bilancu u trgovanju KM-om koji iznosi oko 3 milijarde KM u periodu srpanj 2003 - srpanj 2004. Ovo potkrjepljuje stalni priliv svježeg novca iz mjeseca u mjesec.

To znači da vlasnici stranih valuta i dalje mijenjaju svoj novac za domaću valutu. Kroz aktivnosti Monetarnog odbora ovaj se priliv direktno prenosi kao infuzija novca u privredu Bosne i Hercegovine. Monetarni pokazatelji ukazuju da se to u stvari i dešava (iako mnogo sporije od očekivanja). Tako, umjesto da dođe do katastrofe uzrokovane trgovinskim deficitom, Bosna i Hercegovina upije kapital veći od godišnjeg iznosa direktnih stranih ulaganja.

Kako je to moguće? Čak i za Svjetski banku to je misterija. U svom skorašnjem dokumentu Svjetska banka iznosi da je teško predvidjeti platnu bilancu Bosne i Hercegovine zbog "...značajnog tijeka kapitala koji ne stvara dugove, a vjeruje se da je to rezultat velikim dijelom neidentificiranih transfera, a manjim dijelom zahvaljujući osloncu štednje u stranoj valuti koja se drži u inostranstvu."

Pošto se ti prilivi izgleda ne registriraju na tekućem računu vrlo je vjerojatno da navodni katastrofalni deficit možda i nije tako loš kao što se to na prvi pogled čini. Malo potvđivana činjenica da novac u stvari ulazi u zemlju je važna kada se buduća kreditna sposobnost i mogućnosti javnih ulaganja Bosne i Hercegovine budu razmatrali.

Ali kada novac uđe u zemlju, šta se sa njim dešava? Ovo nas opet vraća na primjer turizma.

Ne znamo tačno šta se dešava. U nedostatku djelotvornih statističkih podataka moramo se i dalje služiti metodom zaključivanja. Nove količine

svježih strane valute neposredno rezultiraju povećanjem količine KM u opticaju. Ipak, inflacija je i dalje zanemarljiva uprkos očiglednom povećanju priliva i povećanoj razini lične potrošnje.

Sterilizacijske mjere Centralne banke (vidi dolje) i činjenica da komercijalne banke i dalje potvrđuju da nema dovoljno kreditno sposobnih pozajmljivača znače da jaka likvidnost nije uništila privredu..

Još jedan čimbenik koji koji radi u korist ograničenog inflatornog uticaja priliva kapitala je značajna neiskorišćenost kapaciteta u privredi, što se ogleda u visokoj stopi nezaposlenosti (čak i najkonzervativnije procjene ove stope kreću se oko 15 posto). Pošto privreda ne funkcioniše punim kapacitetom, veliki priliv kapitala nije imao inflatorni učinak. Samo onda kada privreda počne funkcionirati skoro punim kapacitetom, a prati je isti tempo upošljavanja prejaka likvidnost počinje generirati inflaciju. Zbog okolnosti specifičnih za privredu Bosne i Hercegovine, ne čini se da za ovu situaciju još duže vrijeme postoje izgledi.

Jedan dio priliva novca nastavlja slobodan tok kao gotovina u privredi Bosne i Hercegovine, dok jedan veliki dio završava u sektoru bankarstva. Uopće uzevši, jaka likvidnost trebala bi uticati na smanjenje kamatnih stopa, do čega je u određenoj mjeri i došlo (pozajmljivači i depozitari u Bosni i Hercegovini uživaju mnogo bolje stope od svojih pandana u Euro-zoni) ovo se odnosi na depozitare koji polažu novac u banke sa kamatnom stopom 5-6 prosto godišnje- što je više nego što bi dobili u Frankfurtu- i banke koje naplaćuju 16-18 posto)

Većina pologa su izgleda položila "po viđenju" (za koje nije potrebna najava prije povlačenja) a mjesečna analiza stopa pologa po viđenju čini se u skladu sa onima što se može očekivati od trenda pojačane likvidnosti u sustavu – te stope sada iznose 0.85 godišnje.

Na rastući uzgon privrede, koga je, međutim, teško kvantificirati, ukazuje i nedavni porast potrošačkih kredita, trend popraćen porastom proporcije lične potrošnje kao dijela GDP-a kao i

odgovarajućim padom lične štednje kao dijela GDP-a. Taj trend, međutim, stalno provjerava Centralna banka, koja je povisila obavezne rezerve banaka, tako da će do kraja tekuće kalendarske godine rezerve iznositi 10 posto kapitala banke o kojoj se radi, isključujući gotovinska sredstva. Takva politika ima dvostruku funkciju: da sterilizira dio potencijalnog viška kapitala u privredi a i da provjeri moguću nemarnost banaka koje, suočene sa prevelikom likvidnošću, mogu doći u iskušenje da sklapaju kreditne aranžmane koji nisu optimalno povoljni. Ova projekcija bi za posljedicu imala umanjujuće djelovanje na agregat lične potrošnje.

Priliv kapitala bez sumnje daje poticaj sivoj ekonomiji. Čak i površno poređenje između veličine monetarnog priliva i veličine bilance koje drže banke sugerirala bi da dosta gotovine još uvijek nije opravdano. Taj nevidljivi likvidni kapital ne znači samo manje prihoda za vladu već znači i odgovarajuće podcjenjivanje mnogih ekonomskih aktivnosti koje se svakodnevno dešavaju.

Šta iz ovoga možemo zaključiti ?

Privreda Bosne i Hercegovine se možda razvija tempom koji je veći od pet posto, što u posljednjih četiri godine predstavlja normu. Neki sektori, uključujući i turizam možda već pokazuju znake rasta. Međutim, statistički podaci i naplata poreza su žalosno neadekvatni. Upravljanje valutom je, za razliku od ove situacije, vrhunsko, tako da se postižu impresivni rezultati. Inflacija nije problem, a postat će problem tek onda kada druga nedaća razvoja privrede, nezaposlenost, prestane da bude problem.

Bit ćemo u značajno boljem položaju kada budemo u mogućnosti da odgovorimo na jednostavno pitanje: Gdje li su to svi turisti otišli?

REGIONALNI RAZVOJ

Sjeverozapad

Već od samog početka devedesetih godina EK sve više podstiče i pruža podršku na regionalnoj razini; jedna trećina ukupnog proračuna EU (30 milijardi EURA) sada je namijenjena regionalnom gospodarskom razvoju..

Prvih 2.8 milijuna EURA već je dodijeljeno BiH RED Fund-u, a EK ja stavila na raspolaganje dodatnih 3 milijuna EURA koje na razvojne privredne projekte ima namjeru potrošiti kasnije.

Agenciju za regionalni razvoj Sjeveroistok osnovalo je 25 ožujka 2004 godine trideset i pet organizacija koje se bave razvojem.

Nacr strategije regionalnog gospodarskog razvoja predložen je 30 srpnja u Banjaluci, utvrđujući načine na koje se poslovna klima može poboljšati, a ljudski potencijali razviti kao ključne prioritete. Naglašava i europsku orijentaciju regije i značaj među-regionalne (međuopćinske) suradnje.

Privredna regija Sjeveroistok pokriva 34 općine, od kojih su dvadeset i jedna u Republici Srpskoj, dvije u Srednjo-bosanskoj županiji, tri u hercegbosanskoj županiji i osam u Unsko-sanskom županiji, površine 17,077 kvadratnih kilometara, dok se broj stanovnika procjenjuje na 1,101,704. Tu su i 11,281 registriranih poduzeća dok zvanična stopa neuposlenosti iznosi 37.11 posto.

Novi poslovni inkubator otvoren je u Novoj Topoli, u toku mjeseca kolovoza. Poslovni inkubator u Novoj Topoli financirala je EK kroz projekat EU QIF, i to je prvi inkubator u Bosni i Hercegovini u sektoru poljoprivrede. U rujnu je, Klas, poduzeće koje se bavi proizvodnjom i prodajom prehrambenih proizvoda sa sjedištem u Sarajevu, otvorilo je Klasov centar u Banjaluci. Radi se o modernom kompleksu od 2,200- kvadratnih metara sa pekarom i drugim

proizvodnim objektima, veleprodajom i diskontnom prodavnicom.. Preko pet miliona KM uloženo je u Klasov centar, koji sada upošljava 35 ljudi. U centru će se prodavati preko 360 Klasovih proizvoda, kao i proizvoda ostalih proizvođača, većinom iz Bosne i Hercegovine.

Primjer Klasa ukazuje na održiv način smanjenja neuposlenosti u sjeveroistočnoj regiji, koja raspolaže značajnim kapacitetima i proizvodnjom žitarica, mesa i mesnih prerađevina, jaja i povrća.

Banjalučka pivara investirala je 24 miliona KM u posljednje tri godine, a pogon za punjenje boca čiji je kapacitet 60,000 boca na sat otvoren je 21 rujna 2004 godine, čime su proizvodne mogućnosti povećane na milion hektolitara godišnje.

Sjeverozapadna privredna regija ima konkurentan geo-stratešk i položaj, pošto se nalazi u blizini glavnih prometnica Zapadna Evropa - Mediteran-Bliski Istok, što ojačava mogućnosti privrednog razvoja regije.

Njz značajniji projekt u regionu je rekonstrukcija autoputa Banja Luka – Gradiška (veže se na autoput Zagreb-Beograd), koji je nedavno otpočet. Ukupno ulaganje u ovaj projekt procjenjuje se na oko 350 miliona KM. Europska banka za obnovu i razvoj izrazila je interes da podrži ovaj projekat sa pozajmicom u iznosu od 50 miliona KM.

Ukupna dužina glavnih puteva u sjeverozapadnoj regiji iznosi 1,207 kilometara (507 km u Federaciji Bosne i Hercegovine, a preostalih 700 km u Republici Srpskoj); tu je i 1,466 km regionalnih puteva (681 km u Federaciji Bosne i Hercegovine, a 785 u Republici Srpskoj). Regionalna željeznička mreža obuhvaća četiri različita pravca u ukupnoj dužini od 399 km (261 km u Republici Srpskoj, i 138 km u Federaciji Bosne i Hercegovine). Međunarodni aerodrom Banja Luka ima dobre izgleda za dalji razvoj, sa koncentracijom na veze sa susjednim zemljama i zemljama jugoistočne Evrope.

Sjeveroistok

Suprotno predizbornim medijskim spekulacijama oko Koksare Lukavac, premijer tuzlanske županije Jašarević i direktor koksare, Buševac Faik, objasnili su da je strani ulagač, ISPAT, proširio svoju ugovorom utvrđenu ulagačku obavezu od 10 miliona uloživši 13.5 miliona KM. Osim toga, u protekla tri mjeseca tvrtka je uposlila 150 radnika.

Osim proizvodnje koksa, Koksara Lukavac ponovo pokreće komplementarne pogone za industrijsku obradu koksnih nusproizvoda, poput umjetnih gnojiva na bazi nitrata, katrana, benzola (koji se koristi u proizvodnji lijekova, boja i otapala), te sredstava za zaštitu drveta.

Ulaganja poput ovoga, (uključujući i uspješnu privatizaciju tvornice cementa u Lukavcu u kojoj su učestvovala austrijske tvrtke Alas International i Asamer Hufnagl) pomogla su podizanju životnog standarda domaćeg stanovništva koje radi u Koksari Lukavac (1260 uposlenih) i obezbjeđivanju posla za domaće tvrtke koje su kao izvođači radova radili na popravci pogona. Doista, ovo je znatno uticalo na upošljavanje u općini Lukavac, gdje je privreda bila u stagnaciji od 1991 godine.

Uz finansijsku pomoć Fonda za brzo djelovanje EU Regionalna agencija za razvoj -Sjeveroistok osnovala je informativni centar u rujnu, koji će služiti kao pouzdana baza podataka poslovnih informacija iz tuzlanske županije.

To znači da regija Sjeveroistok sada ima dva informativna centra (drugi se nalazi u Brčkom) kao i Centar za poslovne usluge u Zenici. Ovo je u skladu sa sa mapom puta EU koja se odnosi na utvrđivanje strategije regionalnog razvoja na sjeveroistoku Bosne i Hercegovine.

EU RED ustanovila je zdravstveno rekreativni turizam i poljoprivredni razvoj kao prioritet u razvoju regije sjeveroistok.

Vežano za zdravstveni turizam, mjerodavni ministri iz tuzlanske županije i tri općine - Kladanj, Živinice i Banovići – zajedno rade na inicijativi da se planina Konjuh proglasi

nacionalnim parkom. Ta zaštićena zona koristila bi se za razvoj zdravstveno-rekreativnog turizma. Proslavljena izvorišta mineralne vode u ovome kraju i već etablirana skijališta obećavaju dobar osnov za razvoj, a izgradnja namjenskih objekata bit će odobrena da bi se stvorili uvjeti za bolje korišćenje već postojećih kapaciteta. Park će se prostirati na području od 8,500 hektara, a zakon kojim se ovaj kraj svrstava u kategoriju nacionalnog parka bit će uskoro na dnevnom redu županijske vlade.

Razvoj poljoprivrede počeo je da uzima maha. Projekat LAMP koji financira USAID-(Povezivanje poljoprivrednog tržišta i proizvođača) i dalje podstiče brži rast poljoprivrede u sjeveroistočnom dijelu zemlje, kroz program kojim se nastoji povećati prihod lokalnih poljoprivrednih proizvođača. U nizu podsektorskih sastanaka i programa pozajmnica, LAMP radi na jačanju tržišnih veza između proizvođača, udruženja proizvođača, proizvođača hrane, i potrošača. Program je objedinio poljoprivredne proizvođače iz Petrova i Tešnja, Gradačca i Šamca, Srebrenice i Zvoornika te Kalesije i Bijeljine.

LAMP je obezbijedio i 500-litarski lakto-zamrzivač za Udruženje žena poljoprivrednih proizvođača iz Tešnja, što je za rezultat imalo potpisivanje ugovora u iznosu od 250,000-KM sa tuzlanskom mljekarom, i tako podstaklo druge donatore i opštinske organe vlasti da doniraju još takve opreme. Osim toga, program je organizovao i sastanak proizvođača mlijeka na temu zakona o kvalitetu EU. Ovo je naročito značajno u svjetlu činjenice da samo 35 posto potreba Bosne i Hercegovine za mliječnim proizvodima pokriva se iz domaće proizvodnje a samo 22 posto količina proizvedenog mlijeka se u stavri otkupljuje. Očigledno je da za Bosnu i hercegovinu ovdje postoje mogućnosti za konkurentnost na stranom tržištu po konkurentnim cijenama.

Uzgoj jagodičastog voća je takošer u ekspanziji. Švedska firma Olle Svensson AB, koja se specijalizovala za preradu jagodičastog voća, kupuje jagodičasto voće iz Bratunca i Goražda još od 2000 godine. Prošle godine ova firma izgradila je u Srebrenici-Potočarima pogon za zamrzavanje jagodičastog voća kapaciteta 450

tona. Između ostalog, ovu je firmu privukao integrisani pristup uzgoju pri čemu su bili uključeni projekti zajmova Lutheran World Federation, krediti SIDA-e, a certifikacija za proizvodnju organske hrane došla je preko ECON NGO. Olle Svensson planira da ojača kapacitete na 1500 tona do 2006 godine, tako što će dodatnih 100 hektara zemljišta biti uključeno u proizvodnju organskog jagodičastog voća. Trenutno, Bos Agro Food (Olle Svensson AB) zapošljava 32 radnika i 150 kooperanata. Kada proizvodnja bude dostigla optimum, 2006 godine, Bos Agro Food će zapošljavati 50 radnika sa punim radnim vremenom i od 30 do 40 sezonskih radnika, a imaće između četiri do pet stotina kooperanata. Ovo predstavlja značajan doprinos otvaranju radnih mjesta u lokalnoj zajednici a imaće pozitivan uticaj napodsticanje komplementarnih poljoprivrednih projekata u povratničkim naseljima istočnog dijela regije sjeveroistok.

Jugostok

U kolovozu ZU&RIC, trgovinsko i proizvodno poduzeće iz Čitluka, otvorilo je novu tvornicu za proizvodnju plastičnog pribora za jelo, otvorivši još 14 radnih mjesta uz već ranije 48 uposlenih. Ovakvo zapošljavanje, naročito u proizvodnom sektoru (radna mjesta u javnoj upravi sačinjavaju visok procenat ukupnog broja uposlenih u Hercegovini) predstavlja održiv model za rješavanje stope nezaposlenosti koja u ovoj regiji iznosi 34 posto.

Bilo je i drugih, jednako skromnih ali pozitivnih, primjera otvaranja radnih mjesta u posljednjem kvartalu, uključujući Klasovu investiciju od 5.2 miliona u novi mostarski kapacitet od koga se očekuje otvaranje 50 novih radnih mjesta, dok će u kolovozu tvrtka Prominvest iz Konjica otvoriti novu tvornicu za obradu granita.

Ovo pokazuje da sektor malih i srednjih poduzeća, koji se može smatrati ključnim strateškim izvorom novih radnih mjesta, sukladno srednjoročnom razvojnom planu Agencije za regionalni razvoj Hercegovine, doista radi na otvaranju novih radnih mjesta - ali se to još uvijek ne dešava željenom brzinom. Još uvijek smo svjedoci iseljavanja iz regije, te radno sposobni

Ljudi traže mogućnosti zapošljavanja na drugim mjestima. Ukupan broj stanovnika Hercegovine opao je za jednu trećinu od početka rata, a ekonomska migracija ostavila je u regiji neproporcionalan broj stanovnika koji nije u radnom odnosu, što predstavlja značajan pritisak za obrazovanje i zdravlje.

Da bi se dala podrška sektoru malih i srednjih poduzeća, naročito onih proizvodnog karaktera (trenutno je u regiji uvoz pet puta veći od izvoza) moramo se baviti problemima nedovoljno razvijene prometne infrastrukture-u regiji ima samo 124 km autoputa, – (za razliku od puteva drugog reda). Poboljšanja u tom smislu ovisit će o djelotvornoj politici Bosne i Hercegovine o infrastrukturi: Koridor 5C, na primjer, imat će pozitivan uticaj na ukupan razvoj regije, ali to neće zaživjeti za još deset godina, te u međuvremenu treba forsirati druge mogućnosti za poboljšanje situacije u tom pogledu.

Područje u kome su reforme u cijeloj zemlji dale pozitivne rezultate jest sektor bankarstva, koji sada nudi razumnije kamatne stope, ali banke i dalje nerado posuđuju novac poduzetnicima (velika ideja i mali gotovinski iznos – izgleda se ne favoriziraju u većini banaka u BiH).

Ostvareno je značajano infrastrukturno poboljšanje kada je u općini Grude otvorena hidroelektrana Pec Mlini, u rujnu. Ovaj projekt vrijedan 60-milijuna KM financirala je Elektroprivreda HZ HB, a snabdijevat će električnom energijom veći dio Hercegovine.

Razvoj turizma, sektor u kome Hercegovina uživa komparativne prednosti u odnosu na ostale dijelove zemlje, i dalje otežava nedostatak efikasne turističke administracije u cijeloj BiH. Na primjer, procjenjuje se da je Neum u toku ljeta privukao između 250,000 do 300,000 turista, ali zvanične cifre- koje se koriste za procjenu naplate boravišne takse iznosi 30,000. Disparitet između istine i fikcije kada je u pitanju Međugorje još je veći. Oko 150,000 posjetilaca bilo je u Mostaru u doba ponovnog otvaranja Starog mosta, ali ovaj iznenadni priliv nije mogao biti optimiziran zbog nepostojanja razvojne strategije turizma za regiju. To je nešto čime će se Regionalna agencija za razvoj izravno baviti kada

bude objavila svoj nacrt strategije razvoja turizma u studenom. Agencija planira uspostaviti i centar za obuku turističkog osoblja uz pomoć međunarodnih donatora.

Dok bi sa jedne strane i sami mogli mnogo učiniti, moramo se oslanjati na organe vlasti BiH koji trebaju poduzeti ozbiljne korake da bi se olakšao sustav turističkih viza za, na primjer, posjetioce iz Srednje Europe koji dolaze na hrvatsku obalu, a koji bi možda željeli provesti dan ili dva u BiH.

Sarajevski region

U trećem kvartalu 2004 godine, Agencija za ekonomski razvoj sarajevske regije radila je na osnivanju centara za razvoj poslovanja i industrijskim zonama u regiji, a radi i na projektu čiji je cilj razvoj obiteljskih poljoprivrednih gazdinstava.

Projekat centara za razvoj poslovanja slijedi koncept Agencije za razvoj Activa iz Barcelone. Centri se osnivaju, između ostalog, da bi pojednostavili kompliciran i vremenski dug process registracije novog poduzeća. Kao takvi, imaju vrlo pozitivan utjecaj na razvoj sektora malih i srednjih poduzeća.

Nadzornici razvoja poslovanja u postojećim poslovnim centrima u Kiseljaku, na Ilidži i Palama prikupili su sve potrebne informacije vezane za obavezno izvješćivanje finansijskih institucija, i ostale procedure registracije koje prate uspostavljanje nove tvrtke. U rujnu, SERDA je otpočela postupak osnivanja centara za razvoj poslovanja u svim općinama Agencije za ekonomski razvoj sarajevske regije. Kreševo, Fojnica, Sokolac i Ilijaš - svi su izrazili želju za suradnjom. Trenutno se iznalaze mogućnosti nabavke opreme za ove centre.

Cilj projekta obiteljskih poljoprivrednih gazdinstava je otvaranje 165 novih radnih mjesta u sektoru proizvodnje hrane. Projekt se dijeli u dvije faze, u prvoj se bavi proizvodnjom mlijeka, a treba da bude okončan krajem ove godine. Krajnji rok poljoprivrednih proizvođača za podnošenje zahtjeva za učestvovanju u projektu

je bio kolovoz 2004 godine. Primljeno je ukupno 550 zahtjeva, a u rujnu ilistopadu predstavnik SERDE zadužen za razvoj poslovanja posjetio je sve podnosiocje zahtjeva.

Partneri za projekt iz mljekarstva odabrani su na tenderu objavljenom u novinstvu u srpnju mjesecu. Ugovor o partnerstvu sklopljen je sa Teleopticovom mljekarskom farmom iz Sarajeva te sa mljekarom Dramon iz Mokrog-Pale. 14 rujna 2004 godine.

Mljekare će otkupljivati ugovorene količine mlijeka po dogovorenoj cijeni od svih poljoprivrednih proizvođača koji učestvuju u ovome projektu. Početna proizvodnja u ovom projektu planira se za prvi kvartal 2005 godine. Jedan od osnovnih problema sa kojim se sva domaća i strana poduzeća suočavaju, kako u regiji tako i u cijeloj Bosni i Hercegovini, je iznalaženje odgovarajućih lokacija za proizvodne kapacitete. Poduzetnici se već po običaju stavljaju u situaciju u kojoj se nehotice izlažu riziku narušavanja propisa o gradnji. Nedostatak transparentnih i koherentnih propisa kojima se uređuju industrijski i komercijalni prostori ostavljaju loš utisak o Bosni i Hercegovini kada su u pitanju ulagači. Osim toga ulagači se često kreću "sa ledine" zbog administrativnih komplikacija koje nastaju prilikom adaptacije postojećih poslovnih prostora. To poskupljuje početne troškove. Namjera projekta o industrijskim zonama jeste da se bavi ovim problemima, kako bi se privuklo više ulagača i otvorilo više radnih mjesta.

Centralna regija

U srpnju, časopis Direkta strana ulaganja, koji spada u skupinu časopisa vezanih za Financial Times, svrstao je Centralnu regiju kao "Europsku regiju budućnosti". Članak od jedne stranice o Centralnoj regiji pojavio se u izdanju ovoga časopisa za kolovoz/rujan. Ova je informacija došla do 45,000 čitalaca, a časopis će biti podijeljen i na godišnjoj konferenciji Svjetske banke /MMF-a.

U rujnu Regionalna agencija za razvoj, REZ objavila je poziv za podnošenje prijedloga o ekonomskom razvoju, a za financiranje uspješnih projekata bit će na raspolaganju ukupno 100,000

EUR-a koje je obezbijedila Švedska organizacija za međunarodnu obnovu i razvoj. Ova sredstva bit će korištena u poljoprivredi, poslovnim udrugama, zadrugama i lokalnim agencijama za razvoj. Vrijednost pojedinačnih projekata kretat će se od 5,000-a EUR do 15,000 EUR-a.

Nova mreža agencija za razvoj

30 rujna osnovana je mreža regionalnih agencija za razvoj, i održan zajednički sastanak pet direktora RDA (regionalnih agencija za razvoj) -- ARDA (Sjeverozapad), NERDA (Sjeveroistok) REZ (Centralna), SERDA (Sarajevo), and REDAH (Jug). Uz podršku EU RED the RDA-e su uspostavile mrežu koja će im pomoći da postanu prepoznatljivije u javnosti, među zainteresiranim stranama u gospodarskoj sferi BiH te stranim i domaćim ulagačima. Ova mreža će u budućnosti služiti kao platforma za razmjenu informacija i iskustava među ovim agencijama.

FINANSIJE I FISKALNI SEKTOR

Porez

U toku ovoga kvartala desile su se mnoge stvari. U javnom domenu, u medijima je dominirao PDV pri čemu se nožda radilo o prvoj raspravi poslije Dejtona vođenoj u cijeloj zemlji koja nije bila u potpunosti etnički obojena. Paradoks se sastoji u tome da su se neki tradicionalni protivnici združili svojim protivljenjem PDV-u.

23 rujna Komisija za proračun i financije Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine razmatrala je čitav niz argumenata vezanih za validitet sustava PDV-a zasnovanog na jednoj odnosno više poreskih stopa. Sama rasprava je ponekad bivala žestoka, te se Komisija suglasila da odloži donošenje odluke u tome smislu do vremena nakon izbora.

Zakon o jedinstvenom računu i dalje napreduje i treba biti usvojen po skraćenom postupku.

Značajni koraci poduzeti su u pravcu postizanja prvih djelotvornih zakona na državnoj razini iz oblasti oporezivanja kada je Upravni odbor Uprave za indirektno oporezivanje 22 rujna usvojio zakone o porezu na promet i akcize na državnoj razini. O tim nacrtima zakona će se uskoro raspravljati na Vijeću ministara, a onda će ići na Parlamentarnu skupštinu Bosne i Hercegovine.

Donošenje tih zakona značit će da će 15 zakona na razini entiteta odnosno distrikta biti zamijenjeno sa dva zakona na državnoj razini – čime će biti postignuta veća transparentnost i jasnoća sustava za indirektno oporezivanje. Za poslovne subjekte biti će mnogo lakše raditi na osnovu samo jednog zakona o porezu na akcize koji će važiti u cijeloj Bosni i Hercegovini.

Usvajanje ovih zakona, zajedno sa donošenjem zakona o jedinstvenom računu omogućit će konačno ukidanje veoma nepopularnog mehanizma za raspodjelu prihoda po osnovu akciza. Najznačajnija prepreka za međuentitetsku trgovinu će tako biti otklonjena.

Treba evidentirati da je značajan napredak u ovom kvartalu postignut i u drugim područjima:

- U srpnju, regionalne strukture četiri regionalna centra Uprave za indirektno oporezivanje, njihovo popunjavanje osobljen te proračun za 2004 godinu na osnovu statuta i formule za raspodjelu prihoda između Entiteta i Distrikta Brčko su dogovoreni;
- U kolovozu je Parlament Federacije donio, i u službenom listu objavio, izmjene i dopune vezane za porez na promet i akcize koje nije odobrio Upravni odbor. Premijer Terzić predao je ovaj slučaj Ustavnom sudu, a Ustavni sud je ove nezakonite izmjene i dopune stavio van snage, te sada predstoji konačna revizija.

Proračun

Treći kvartal ove godine je period kada se izvješća o izvršenju proračuna do detalja izučavaju, a aktivnosti vezane za proračunsku politiku u narednoj fiskalnoj godini formuliraju.

Proračun Zajedničkih institucija Bosne i Hercegovine izvršava se sukladno usvojenom proračunu, a trenutno se radi i na pripremi proračuna za 2005 godinu. Najveća neizvjesnost vezana za proračun za 2005 godinu odnosi se na dinamiku uspostavljanja novih institucija na državnoj razini koje se postavljaju kao preduvjet za proces europskih integracija. Osim toga, hitna potreba za postizanjem pune funkcionalnosti postojećih državnih institucija ima svojih proračunskih posljedica.

U svjetlu velike ovisnosti Zajedničkih institucija Bosne i Hercegovine o transferima iz entitetskih proračuna (dvije trećine obezbjeđuje Federacija Bosne i Hercegovine, a jednu Republika Srpska), izuzetno je važno vršiti praćenje situacije na entitetskoj razini.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, unatoč nešto višoj razini prihoda iz godine u godinu, trebalo je izvršiti rebalans proračuna jer ostvareni prihodi nisu bili u skladu sa planiranim prihodima. Međutim, administrativni slojevi ispod razine Federacije Bosne i Hercegovine prikupljaju znatno više prihoda. Neposredna posljedica ovoga trenda u prihodima u Federaciji Bosne i Hercegovine - tj pad prihoda od carina za Federaciju Bosne i Hercegovine i porast prihoda od poreza na promet za županije – je da Federacija Bosne i Hercegovine ima sve manji dio ukupnih javnih prihoda kao što je prikazano na Tabeli 1.

Razina vlasti	Sij.-Kol. 2003	Sij.-Kol. 2004	Dio od ukupnih u 2003	Dio od ukupnih u 2004
FbiH	636,478,965	694,008,934	41,8%	40%
Kantoni	712,105,703	841,778,065	46,9%	48,6
Opštine	170,325,782	191,622,370	11,3%	11,4
Ukupno	1,518,910,450	1,727,409,369	100	100

Tabela 1: Prihodi u FbiH

Dok se čini da se dovoljno prihoda ubire na teritoriji BiH, uspjeh u nastojanju izgradnje državnih institucija može u konačnici ovisiti o sposobnosti reorganizacije fiskalne arhitekture u zemlji, naročito kada se radi o kompliciranijem troslojnom fiskalnom sustavu FBiH.

Situacija u Republici Srpskoj je bolja, a izvršenje proračuna je nešto niže od planiranog.

POLJOPRIVREDA

Modernizacija i prestrukturiranje poljoprivrede predstavlja jedan od 16 koraka navedenih u Studiji provodljivosti. U kontekstu izrade jasne i dosljedne politike trgovine BiH (još jedan od preduvjeta iz Studije) u poljoprivrednom sektoru u tijeku 2004 godine utvrđeni su sljedeći prioriteti: osnivanje tijela za izdavanje certifikata i odobravanje ostalih procedura vezanih za izvoz proizvoda životinjskog podrijetla i funkcionalna operativnost Ureda za fitosanitarna pitanja BiH sukladno standardima EU. Cilj je podstaknuti izvoz i ojačati standarde te ostvariti jedinstveni ekonomski prostor. Međutim, ti prioriteti za 2004 godinu su kratkoročni; da bi se udovoljilo izazovima procesa stabilizacije i pridruživanja, BiH će morati pokrenuti i održati progresivniju reformu poljoprivrednog sektora. Program strukturalnog prilagođavanja zasnovan na jasnim i utvrđenim prioritetima u politici poljoprivrede od suštinskog je značaja.

Od objavljivanja Studije provodljivosti, profunkcionirao je Državni ured za veterinarstvo, uspostavljen je Ured za fitosanitarna pitanja, a utvrđenesu i određene procedure vezane za certifikaciju, popraćeni mjerodavnim pravnim okvirom.

Veterinarstvo

Državni ured za veterinarstvo je sada operativan, a mehanizmi vezani za suradnju sa Entitetima u procesu su uspostavljanja. U suradnji sa međunarodnim stručnjacima, Državni ured za

veterinarstvo poduzeo je korake vezane za utvrđivanje Programa kontrole i zaštite zdravlja životinja na državnoj razini (državna epidemiološka jedinica) te mreža referencijalnih laboratorija i jedinstvene granične inspekcije na državnoj razini. Iz perspektive zaštite zdravlja životinja Program kontrole i zaštite zdravlja životinja na državnoj razini omogućit će jedinstven i usklađen pristup kontroli, prevenciji i iskorjenjivanju bolesti životinja. Nakon što ovaj program bude sačinjen krajem ove godine, trebat će iznaći sredstva za njegovu provedbu tijekom 2005 godine.

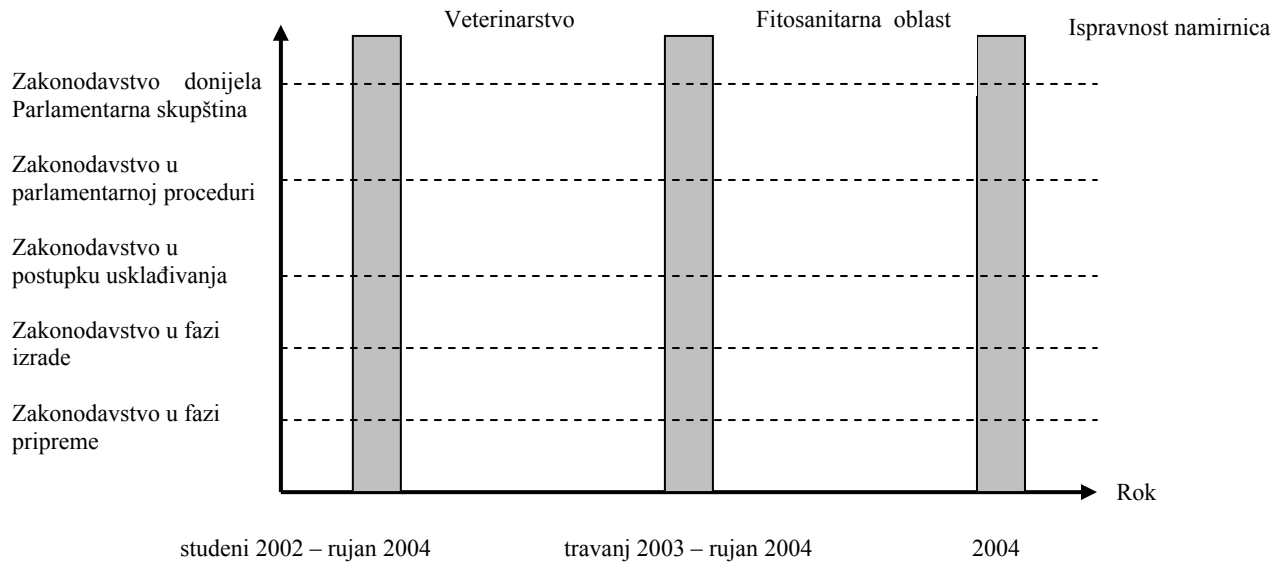
Financiranje organa vlasti BiH već je osigurano za nastavak programa obilježavanja životinja (projekt čiji je sponsor EK), a planira se da u jesen 2004 godine otpočne program obilježavanja životinja širokih razmjera. Međutim, financiranje tek treba osigurati za provedbu nacionalnog programa za kontrolu bioloških reziduuma do kraja 2004 godine, ako BiH želi ispoštovati preporuke Ureda za hranu i veterinarstvo EK i stvoriti preduvjete za izvoz proizvoda životinjskog podrijetla u EU.

Fitosanitarna pitanja

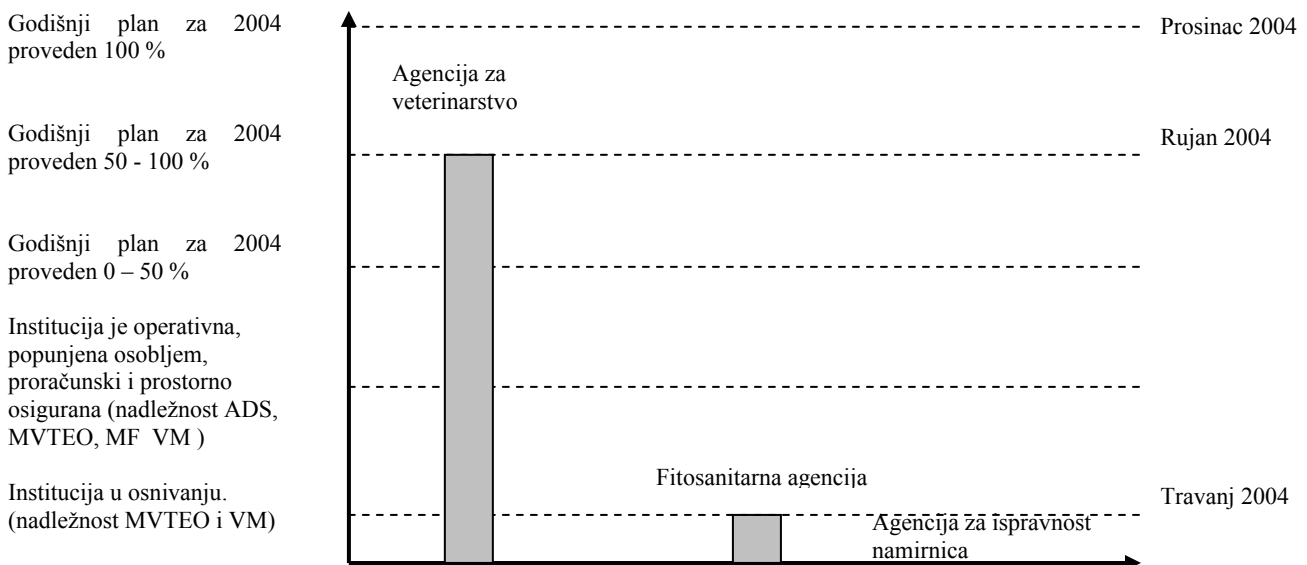
Od usvajanja Zakona o zaštiti bilja Bosne i Hercegovine (okvirni zakon) u rujnu 2003 godine, nije bilo značajnog napretka u provedbi zakonodavstva iz fitosanitarne oblasti. Pravni okvir je ojačan usvajanjem Zakona o vještačkim gnojivima, Zakona o pravima na vrste biljaka, Zakona o sjemenima i sadnicama, Zakona o fito farmaciji u rujnu 2004 godine. Usvajanje ovih zakona i njihova provedba omogućit će jačanje jedinstvenog ekonomskog prostora i poštivanje preporuka EK. Uspostavlja se Ured za fitosanitarna pitanja BiH, koji treba zamijeniti postojeći sustav podijeljene entitetske nadležnosti u sektoru zaštite zdravlja.

- Dolje prokazani grafikoni pokazuju napredak postignut u fitosanitarnoj oblasti, veterinarstvu i ispravnosti prehrambenih proizvoda u kontekstu izrade jasne politike trgovine BiH.

Grafički prikaz uspostavljanja potrebnog pravnog okvira za uspostavljanje operativnog institucionalnog okvira za sektore veterinarstva, fitosanitarnu oblast i ispravnosti namirnica

Grafikon koji prikazuje uspostavljanje institucionalnog okvira (u kome se navode djelotvornost i odgovorni organ vlasti, mjereno stupnjem ispunjenja godišnjeg plana i koracima koji su poduzeti vezano za uspostavljanje institucija na različitim razinama vlasti u BiH)

Legenda

CSA – Agencija za državnu službu BiH; MVTEO – Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa; MF – Ministarstvo financija i trezora; VM- Vijeće ministara

STATISTIKA

Provedba Zakona o statistici ima za cilj stvaranje funkcionalnog statističkog sustava sa jasno razgraničenim odgovornostima i mehanizmima za koordinaciju potrebnih za pouzdan statistički sustav. Uspostavljanje takvog sustava predstavlja preduvjet iz Studije provodljivosti.

Najnovije informacije o postignutom napretku

- Napredak od studenog 2003 godine vezan za razvoj pouzdanog statističkog sustava i provedbu Zakona o statistici Bosne i Hercegovine krajnje je ograničen.
- Jasno razgraničene odgovornosti i mehanizmi za koordinaciju nisu utvrđeni.
- Zakon o statistici proglasio je Visoki predstavnik 2002 godine, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine usvojila ga je 26 travnja 2004 godine, a objavljen je i u službenim listovima
- Odmah po usvajanju ovoga zakona, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine usvojila je izmjene i dopune ovoga zakona da bi uključila drugog zamjenika direktora Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine.
- Radna mjesta direktora Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine i zamjenika direktora su oglašena za popunjavanje, ali zbog političkih neslaganja nije bilo moguće izvršiti popunu ovih radnih mjesta.
- Konačno, 16 rujna 2004 godine Vijeće ministara je postavilo direktora i dva zamjenika.
- Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine nije izvršila popunu radnih mjesta sukladno svojim planovima za 2004 godinu.
- Izvješće Ureda za reviziju Bosne i Hercegovine bio je negativan pozivajući se na loše proračunsko planiranje, loše izvršenje proračuna kao i upravljanje; nedovoljnu popunjenost osobljem, kao i

neodgovarajuće procedure pri javnim nabavkama.

- Ako novopostavljeno rukovodno osoblje Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine ne poduzme djelotvornije korake u provođenju zakonodavstva iz oblasti statistike (t.j. Statističko Vijeće Bosne i Hercegovine, ojača kapacitete Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine i počne izradu statističkih podataka na razini države) Bosna i Hercegovine će se suočiti sa značajnim problemima.

KOMUNALNI SEKTOR

Energetika

10 listopada desio se povjesni događaj za europski sektor električne energije: resinkronizacija, ili rekonekcija dviju zona UCTE. Savez za koordinaciju prijenosa električne energije koordinira ovu operaciju i uspostavljanje mreže za prijenos električne energije od Portugala do Poljske i od Belgije do Rumunije i Grčke. Mreža UCTE-a osigurava bezbjedno snabdijevanje električnom energijom oko 500 miliona ljudi u jednoj od najvećih sinkronizovanih interkonekcija mreža električne energije u svijetu. Veoma kompleksan sustav koji uključuje 24 europske zemlje sastoji se od oko 200,000 km 400 kilovoltnih i 220 kilovoltnih dalekovoda, na stotine proizvodnih kapaciteta koji su direktno uvezani u sustav, kao i na stotine podstanica. Sinhrona interkonekcija znači da se pojedini sustavi uvezuju i zajednički funkcioniraju na istoj frekvenciji, a jedni drugima mogu pomagati ukoliko u nekom sustavu dođe do poremećaja. Isto tako to znači ako dođe do poremećaja većih razmjera u ovom ovako uvezanom sustavu njegova stabilnost također može biti ugrožena. U rujnu 1991 godine, konekcije između zapadnog i istočnog dijela bivše Jugoslavije bile su prekinute zbog ratnih djelovanja. Tako su nastale dvije sinkrone zone UCTE-a, čija je granica prolazila kroz Bosnu i Hercegovinu. Ponovna konekcija, tzv. resinkronizacija, ove dvije zone UCTE-a nakon mnogo godina priprema (koje su uključivale i rehabilitaciju nekoliko

visokonaponskih dalekovoda i podstanica u Bosni i Hercegovini) desila se 10 listopada 2004 godine. Osim ponovnog "uvezivanja" ovih dviju zona, ovdje se radi i o pridruživanju novih zemalja pod okrilje UCTE-a čime je nastala jedna od najvećih sinkronih zona u svijetu.

Reforma sektora energetike u Bosni i Hercegovini jedno je od ključnih područja kojima se bavi Studija provodljivosti Europske komisije i od izuzetno je velikog značaja da Bosna i Hercegovina pokaže napredak u ovoj značajnoj reformi.

Bosna i Hercegovina je potpisala Atenski Memorandum o razumijevanju (2002 i 2003 godine) vezan za uspostavljanje regionalnog tržišta energetike sa ciljem uspostavljanja integriranog regionalnog tržišta električne energije i obezbjeđivanja uključivanja ovako integriranog tržišta u unutrašnje tržište električne energije EU. Shodno tome, uključivanje Bosne i Hercegovine u unutrašnje tržište električne energije EU može se posmatrati kao prvi praktičan korak Bosne i Hercegovine u EU.

Atenski memorandumi, kojima se uspostavljaju i političke obveze, biti će zamijenjeni pravno obvezujućim dokumentom. Direktiva koja se odnosi na pregovore o ovome pravno obvezujućem dokumentu usvojena je na Vijeću Europske unije 17 svibnja 2004 godine. Europska komisija izradila je nacrt sporazuma o kome su u posljednjih nekoliko mjeseci raspravljale zemlje potpisnice Memoranduma o razumijevanju. Na osnovu tih rasprava, Komisija će izraditi sporazum, koji će predstavljati polazište za formalne pregovore između zemalja o kojima se radi i Europske komisije.

Reforma sektora električne energije koja se trenutno provodi u Bosni i Hercegovini slijedi Direktivu EU o električnoj energiji a cilj joj je da ispuni sve uvjete potrebne za uspostavljanje regionalnog tržišta. Stoga je od ključne važnosti za Bosnu i Hercegovinu da, kada su u pitanju izgledi vezani za integraciju u EU, uspješno i u rokovima ispoštuje sve aspekte ove reforme.

U tom cilju značajan korak je učinjen kada su usvojeni i u službenim novinama objavljeni Zakon

o poduzeću za prijenos električne energije i Zakon o neovisnom operatoru sustava. Ovi su zakoni sada u primjeni.

JAVNI SEKTOR I EKONOMSKA TRANZICIJA

Zdravstvo

Iako su domaći organi vlasti činili određene reformske napore uz podršku nekoliko međunarodnih organizacija, trenutna situacija u zdravstvu i dalje je složena. Sustav zdravstvene zaštite još uvijek nije u stanju da ispuni čak ni najosnovnije potrebe stanovništva. Većina problema odnosi se na financiranje zdravstva. Veoma niska razina naplate doprinosa, značajan broj neosiguranih građana, visoki operativni troškovi fondova za zdravstveno osiguranje - naročito u Federaciji - kao i nedostatak transparentnosti predstavljaju prepreke financiranju sustava zdravstva. Sustav se odlikuje i niskim kvalitetom zdravstvenih usluga, njihovom nedostupnošću i nejednakošću.

U Federaciji, pružanje usluga po osnovu osiguranja drastično se razlikuje od županije do županije zbog razlika u prihodima po osnovu zdravstva. Te razlike među županijama ponekad iznose i više od 65%.

Često, čak i najjednostavniji slučajevi šalju se na liječenje u susjedne zemlje, što na neki način predstavlja financiranje dijagnostičke opreme u tim zemljama, dok ista oprema u BiH i dalje zastarjeva. Prošle godine je Zavod za zdravstvenu zaštitu RS potrošilo 28 milijuna KM na zdravstvenu zaštitu građana iz RS koji su se se liječili u Srbiji i Crnoj Gori.

Ako se u obzir uzme činjenica da prihodi za sektor zdravstva dolaze većinom od naplata po osnovu doprinosa sa zdravstvenu zaštitu, konkretni koraci u pravcu uspostavljanja mehanizama za poboljšanje naplate hitno su potrebni. U tom smislu jačanje zvanične privrede mora se smatrati prioritarnim.

Smanjenje operativnih troškova fondova za zdravstveno osiguranje i kontrola potrošnje na makro razini ustanovljavanjem odgovarajućih ugovornih mehanizama, također bi pomoglo jačanju financiranja sustava zdravstva.

Utvrdjivanje osnovnog paketa zdravstvenih usluga u sklopu zdravstvenog osiguranja u velikoj bi mjeri dokinulo nejednakost u pružanju usluga među županijama u Federaciji.

U BiH i dalje postoje dva potpuno odvojena zdravstvena sustava, bez dokaza o entitetskoj suradnji na objedinjavanju strategije sustava zdravstva. Kada bi takva strategija bila usvojena, pružanje zdravstvenih usluga moglo bi u cijeloj zemlji biti optimizirano.

Privatizacija

Proces privatizacije je u proteklom kvartalu pokazao skroman napredak u Federaciji Bosne i Hercegovine. Situacija u Republici Srpskoj je još lošija.

Aktivnosti vezane za sporazum o zajedničkom ulaganju strateškog investitora i BH Steel-a uspješno je završena. Potpisano je još ugovora o privatizaciji, između ostalih i ugovor o privatizaciji sarajevske mljekare Milkos.

Nakon dva neuspjela tendera, Natron Maglaj je jošjedna tvrtka koja traži ulagača po principu zajedničkog ulaganja. Trenutno su u toku razgovori sa zainteresiranim investitorima.

U Republici Srpskoj nije zabilježen napredak u periodu o kome se izvješćuje. Naprotiv, izbor novog direktora Direkcije za privatizaciju Republike Srpske, koji je trajao šest mjeseci, nije dao rezultata i formalno je poništen iz proceduralnih razloga. Ovo pokreće ozbiljna pitanja o zainteresiranosti Vlade Republike Srpske za privatizaciju poduzeća i privlačenje ulaganja u ovaj Entitet.

Stvaranje boljeg poslovnog okruženja: Zakonodavstvo

Okvirni zakon o registraciji poduzeća

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine donijela je novi Okvirni zakon o registraciji poduzeća 29 srpnja 2004 godine. Entitetske vlade moraju usvojiti zakonodavstvo utvrđeno usvojenim okvirnom zakonom u roku od 90 dana da bi se postupak registracije poduzeća pojednostavio. Brzo usvajanje u entitetima poslat će jasan signal međunarodnim i domaćim investitorima da su organi vlasti ozbiljni u namjeri da stvore konkurentno poslovno okruženje u Bosni i Hercegovini.

Novi okvirni zakon o registraciji poduzeća pomoći će u stvaranju jedinstvenog ekonomskog prostora, a Bosnu i Hercegovini približiti EU uspostavljanjem jedinstvenog, bržeg, djelotvornijeg i transparentnijeg sustava registracije poduzeća. Novi sustav registracije funkcionisat će u cijeloj zemlji, a certifikati izdati na osnovu toga sistema važit će u cijeloj Bosni i Hercegovini.

Novi sustav će značajno smanjiti vrijeme potrebno za registraciju neke tvrtke. To će donijeti dvostruku korist. Tvrtke će biti u mogućnosti da se brže pokrenu i tako brže otvaraju nova radna mjesta. Osim toga, zakon će pomoći da se vrlo loš utisak o Bosni i Hercegovini, kao zemlji nedjelotvorne birokracije, koja se indiferentno odnosi prema potrebama modernog poslovanja, a koji vlada među potencijalnim investitorima i u zemlji i inostranstvu značajno izmijeni.

Reforma registracije poduzeća dio je kredita Svjetske banke namijenjenog registraciji poduzeća, podržanog povoljnom pozajmnicom od 44 miliuna američkih dolara. Prva tranša ovoga zajma puštena je 2002 godine, druga, u vrijednosti od 25 miliuna američkih dolara, bit će puštena nakon uspješne provedbe reforme iz područja registracije poduzeća i inspekcije.

Odjeljenje za međunarodni razvoj iz Velike Britanije učestvovao je u reformi putem

konsultantskih usluga, koje su pružene u oblasti registracije poduzeća.

Entiteti i Brčko sada moraju uvesti zakonodavstvo sukladno Okvirnom zakonu Bosne i Hercegovine tako da novi sustav registracije poduzeća može profunkcionirati do 31 prosinca 2004 godine.

Okvirni zakon o računovodstvu i reviziji

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine usvojila je Okvirni zakon o računovodstvu i reviziji 29 srpnja 2004 godine. Ovaj je zakon sukladan direktivama i praksom EU i uspostaviti će jednoobrazni skup međunarodnih računovodstvenih standarda i metoda izvješćivanja. Ovim će se zakonom najvjerojatnije ojačati povjerenje investitora.

Novi zakon nalaže entitetima i Distriktu Brčko da primijene međunarodne računovodstvene standarde i međunarodne standarde koji se odnose na reviziju. Okvirni zakon uključuje odredbe koje entiteti i Distrikt Brčko moraju usvojiti u svojim zakonima. Ovo se zakonodavstvo mora donijeti vrlo žurno.

Godinama, poslovanje u Bosni i Hercegovini je štetovalo zbog parohijalne, iscjepkane, monopolističke i loše informirane profesije računovođa i revizora. Novi zakon nudi mogućnost da se one računovođe i revizori koji žele postati dijelom zajednice računovođa i revizora EU usavrše i podignu razinu svojih vještina i kvalitet usluga. Zakonom se podiže razina standarda u profesijama, a kao nusproizvod najvjerojatnije će se proširiti mogućnosti zarade za efektivne računovođe i revizore.

Zakon o javnim nabavkama Bosne i Hercegovine

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine donijela je ovaj zakon 27 rujna 2004 godine. Zakon o javnim nabavkama, usklađen sa EU Acquis i najboljom međunarodnom praksom, omogućujući jednoobrazne propise u cijeloj Bosni i Hercegovini kada je u pitanju obavljanje javnih nabavki. Odgovornost za nabavke i dalje je na organima koji stupaju u ugovorne odnose.

Zakonom se utvrđuje djelotvoran i neovisan mehanizam vezan za sustav pravljanja informiranja i praćenja javnih nabavki koji će podsticati djelotvorniji nadzor i bolju proračunsku kontrolu. Osim toga, zakonom se uspostavljaju sveobuhvatni i koherentni provedbeni propisi, i omogućava bolji pristup informacijama o javnim tenderima.

Reforma inspekcija

Reforma sustava inspekcija u Bosni i Hercegovini inicirana je 2000 godine. Glavni je cilj bilo bavljenje korupcijom koja je vladala u lancu između ministarstava i poslovnih subjekata koje nadgledaju. Entitetski nacrti zakona o inspekcijama pokušavaju urediti inspekcijske procedure i uskladiti praksu u oba entiteta.

Do sada, nedjelotvoran i za korupciju pogodan inspekcijski sustav u Bosni i Hercegovini predstavlja glavni element lošeg uticaja na ulaganja. Ključni privredni problem je u tome da -- integritet (ili nedostatak integriteta) inspekcijskog sustava u velikoj mjeri utiče na komercijalni život. Ako reforma inspekcijskog sustava ne uspije, to će se pogubno odraziti na ostale reforme. Uzmimo na primjer sektor poljoprivrede: Inspektori u šumarstvu i inspektori za zaštitu okoliša trenutno imaju apsolutna ovlaštenja. To znači da mogu pomagati ili odmagati poslovnim subjektima. Isto važi i za tržišne inspektore. Predvidljiva posljedica ovih proizvoljnih ovlaštenja je da ogroman broj poslovnih subjekata više voli da funkcionira kao siva ekonomija u nastojanju da izbjegne pažnju inspektora (između ostalog). To znači da sadašnji inspekcijski sustav postiže upravo suprotne efekte od onih zbog kojih postoje: umjesto da podstiču klimu povoljnu za poslovanje, inspektori sprječavaju operativni potencijal poduzeća, što znači da sprječavaju i otvaranje novih radnih mjesta.

Ne samo da inspektori imaju nedodgovarajući obim ovlaštenja, nego ih osim toga ima i previše -- preko 2000 za cijelu Bosnu i Hercegovinu. To je zbog preklapanja nadležnosti. Na primjer, trenutno u Federaciji Bosne i Hercegovine, postoje inspektori za poljoprivredu, šumarstvo/lovstvo, zaštitu voda i okoliša, a svi

oni vrše slične poslove. Isto se može reći i za inspekcije iz područja urbanizma i graditeljstva. Namjera ovoga zakona je da definiira poslove i postupke vezane za mnoge (ali ne i sve) inspekcije u Bosni i Hercegovini. Pošto se pokušava izvršiti vrjednovanje konkretnih procedura i opisa poslova, konsolidacija bi se mogla posmatrati kao jedini razuman način bavljenja ovim pitanjem. Konsolidacija inspekcija omogućavala bi da se slične inspekcije obavljaju u isto vrijeme (a ne zasebno, jer to predstavlja bespotrebno velik teret za poduzeća), a da se potrebne inspekcijske funkcije ne ukidaju.

Zakon se, međutim, ne bavi svim tim pitanjima na optimalan način, a projekt reforme inspekcija suočava se sa značajnim preprekama, koje sprečavaju ulazak u fazu parlamentarne procedure. Ustavnost Nacrta zakona o inspekcijama Federacije Bosne i Hercegovine je, na primjer, bila dovedena u pitanje. Federacija i deset županija uživaju specifične i podijeljene nadležnosti, pri čemu i jedni i drugi imaju primarnu kontrolu nad određenim područjima privrede. U svjetlu toga, pojedine inspekcije nisu u stanju obavljati svoje poslove (na razini Federacije), pošto bi se radilo o kršenju odredaba Ustava Federacije Bosne i Hercegovine. OHR pokušava iznaći najbolje rješenje za reformu inspekcija u BiH.

Ova situacija u Bosni i Hercegovini je jedinstvena. Reforma inspekcije uspješno je provedena u Hrvatskoj, Srbiji i Crnoj Gori. Problem u Bosni i Hercegovini sastoji se u tome da je ekstenzivni administrativni sustav proizveo množenje inspekcija, koje se preklapaju i konkuriraju jedna drugoj, a što, jasno, ide na štetu poslovnog okruženja. To je pitanje kojim će se najžurnije i uz odgovarajuću mjeru političke volje trebati baviti – neuspjeh u reformi inspekcijskog sustava kompromitovat će cjelokupan reformski process u Bosni i Hercegovini.

Buldožer

Treća faza Buldožera počela je 07. srpnja 2004.g. Njen cilj je iskoristiti energiju i

konsolidirati mehanizme koji su uspostavljeni u prvoj i drugoj fazi. Tokom treće faze, Buldožer Povjerenstvo sve više pokreću lokalne strukture. Međunarodne organizacije, a posebno OHR, sada pružaju samo tehničku podršku.

Analiza struktura koje su uspostavljene tokom druge faze inicijative Buldožer otkrila je nekoliko polja u kojima treba preduzeti akciju, kako bi se osigurao kontinuirani uspjeh inicijative.

Ključna preporuka koja proizilazi iz te analize bila je da se institucionalizira sposobnost Buldožera da izrazi bojazni i interese privatnog sektora.

Stoga se jača učešće privatnog sektora širenjem prisutnosti Buldožera u medijima i na terenu. Cilj je izgradnja javno-privatnog dijaloga, kako bi se to promatralo (kao što je slučaj u drugim zemljama) kao prirodna komponenta debate o komercijalnoj politici. Osnovni mehanizam za održavanje toga dijaloga će biti Asocijacija poslodavaca BiH, koja će preuzeti odgovornost za inicijativu Buldožer krajem ove godine.

Inicijativa za uspostavu ove asocijacije pojavila se prije dvije godine, kada je ILO okupila organizacije poslodavaca FBiH i RS da se dogovore oko principa za stvaranje krovne strukture. U to vrijeme, neformalni kontakti sa ministarstvom pravde BiH pokazali su da bi zahtjev za registracijom naišao na nesaglediv administrativni otpor. Stoga formalni zahtjev za registraciju nikada nije podnesen.

Kroz koordinaciju tima Buldožera u OHR-u, inicirano je nekoliko sastanaka sa najznačajnijim entitetskim organizacijama poslodavaca. Spisak pozvanih na te sastanke napravljen je nakon konsultacija sa međunarodnim i domaćim organizacijama, uključujući i dvije najvažnije organizacije poslodavaca.

Za kratko vrijeme, četiri od pet organizacija poslodavaca dogovorile su se oko ciljeva, nadležnosti, organizacijske strukture i drugih statutarnih pitanja. To je dovelo do sastanka Osnivačke skupštine 07. srpnja, što se poklopilo sa formalnim početkom treće faze Buldožera. Na tom sastanku je premijeru BiH, Terziću i zvanično i javno uručen zahtjev za registraciju. To je dovelo do registracije Asocijacije poslodavaca BiH 03. rujna

Osnivači ove organizacije su Udruženje poslodavaca FBiH, Savez poslodavaca RS, Udruženje privatnih poslodavaca RS i Privredna

komora Brčko. Organizacija poslodavaca koja je odlučila da ne bude osnivač ove asocijacije bila je Unija udruženja poslodavaca RS. Asocijacija poslodavaca BiH nastavit će rad inicijative Buldožer, promoviranjem uspostave dijaloga između javnoga i privatnog sektora. Konvencionalniji forum za takav dijalog je socijalno-ekonomsko vijeće. Takva vijeća su uspostavljena u mnogim modernim privredama. Ona također već postoje u FBiH i RS, ali još uvijek ne i na razini BiH. Logičan nasljednik inicijative Buldožer, nakon treće faze stoga bi bilo Socijalno-ekonomsko vijeće na državnoj razini

TURIZAM

U ožujku mjesecu, Visoki predstavnik utvrdio je tri izazova kojima su se suoče mjerodavni organi vlasti u Bosni i Hercegovini morali suočiti ukoliko žele da sektor turizma- potencijalno jedan od najjačih izvora stranih valuta – stupi na scenu kao pokretačka snaga gospodarskog razvoja. Visoki predstavnik pozvao je na donošenje zakonodavstva da bi se osnovala jedinstvena organizacija koja će se baviti protmotivnim poslovima u turizmu, a koja će imati adekvatne izvore financiranja, moći ustanoviti jedinstveni sustav kategorizacije hotelskih smještajnih kapaciteta (tako da tri zvjezdice u jednom hotelskom objektu znače isto što i tri zvjezdice u nekom drugom), kao i najaviti program za razmjenu u domenu podizanja kvaliteta znanja i vještina između nekih drugih turističkih tržišta i Bosne i Hercegovine.

Od tada, turizam je uključen u srednjoročni akcioni plan razvoja (Strategija za smanjenje siromaštva), a Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa preuzelo je ulogu koordinatora razvoja sektora turizma.

Ovo odražava i sve veće slaganje da turizam može postati jednim od najznačajnijih resursa za otvaranje novih radnih mjesta i zarade u stranim valutama u Bosni i Hercegovini. Statistike Svjetske turističke organizacije i Putničkog vijeća pokazuje da globalni turizam donosi 470 milijardi godišnje a pokriva 67.4 miliuna radnih mjesta izravno vezanih za sektor turizma. Uključujući

veze sa ostalim sektorima svjetski turizam pokriva 194.5 miliuna radnih mjesta, što predstavlja 7.6 posto ukupnog broja radnih mjesta. Bosna i Hercegovina očigledno raspolaže velikim potencijalima u turizmu, a uključivanje u svjetsko turističko tržište moglo bi donijeti ogromnu materijalnu korist za privredu Bosne i Hercegovine, kako ove statistike pokazuju.

Sve do sada, turizam, promocija turizma, te ugostiteljstvo i hotelijerstvo bili su uređeni na entitetskoj razini. To je rezultiralo razlikama koje su inhibirale poslovanje a radilo se o preduvjetima koje trebaju ispuniti poduzeća i pojedinci koji u ovome sektoru rade, postojale su razlike i u načinu financiranja promocije turizma u smislu ubiranja i raspodjele, te razlike u načinu na koji se vrši kategorizacija turističkih objekata.

Te razlike između Entiteta suprotne su realnosti turizma Bosne i Hercegovine – postoji prirodna sinergija u marketingu destinacija u oba Entiteta u okviru istih kampanja.

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa osnovalo je dvije radne skupine da bi se bavile centralnim pitanjima koja utiču na ovaj sektor:

Prva radna skupina radi na zakonodavstvu na državnoj razini koje treba urediti promociju turizma, usklađivanje entitetskih zakona o ugostiteljskim i turističkim objektima za čim slijedi usvajanje usklađenih pravilnika o kategorizaciji hotela. Ova će skupina nastojati i da iznađe stalno rješenje za financiranje promotivnih turističkih aktivnosti u Bosni i Hercegovini u inostranstvu. Radna skupinaa sastoji se od predstavnika Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa, Vanjskotrgovinske komore i članova koje su imenovali entitetski ministri nadležni za turizam. Ovoj skupini pravnu podršku pruža OHR.

Druga radna skupina za cilj ima izradu srednjoročne strategije razvoja turizma. Ovdje će vjerovatno biti uključena i uska grla u svim politikama sektora koji su vezani za turizam, poput dostupnosti (transport) raspoloživosti kvalificirane radne snage, zaštite prirodnih turističkih atrakcija (okoliš) zaštite spomenika

(kulturno naslijeđe) te potrebe za izradom politike razvoja u tim sektorima koji podržavaju sektor turizma. Radna skupina će se sastojati od predstavnika Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa, entitetskih ministarstava turizma i turističkih zajednica (Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska). Osim toga predstavnici međunarodnih organizacija i nevladinih organizacija koji rade na razvoju turizma bit će pozvani da bi dali svoj doprinos.

NAJNOVIJE EKONOMSKE INFORMACIJE ZA BiH

Ekonomski pokazatelji u BiH za period januar – oktobar 2004

Izvori: CBBH, FBiH i RS zavodi za statistiku

Indikator	BiH (CBBH procjena)
GDP nominalni 2000 (Million KM) GDP nominalni 2003 (Million KM) Nominalni porast 2000-2003	10,050 12,170 + 21%
Indeks u industrijskoj proizvodnji 05/04 u poređenju sa Ø 2003 05/04 u poređenju sa 05/03	N/A N/A
Indeks potrošačkih cijena	0.6% (year end 2003)
Prosječna neto plata (u KM)	482.25
Broj registrovanih nezaposlenih	451.294
Broj penzionera Prosječna penzija (u KM)	474,480 180
Uvoz 01/04 - 08/04 (Million KM) Izvoz 01/04 - 08/04 (Million KM) Deficit	6,507,037 1,937,654 (4,569,383)

